

BUTLLETÍ ELECTRÒNIC
DE LA
SOCIETAT CATALANA DE CIÈNCIA-FICCIÓ I FANTASIA
Estiu 2013. Número 37

EDITORIAL

Moltes gotes fan bassal

Aquest número del butlletí s'inicia amb un homenatge a Josep Vallverdú, l'autor de *Nàufrags a l'espai*, que farà noranta anys aquest juliol. Com diu Rosa Fabregat al seu article, li desitgem "un llarg i joiós Passeig d'aniversari".

Lamentablement a continuació hem de dedicar un comiat a Jack Vance, que se n'ha anat quan estava a punt de fer-ne noranta-set. I també dediquem un comiat a Bigas Luna, que va deixar enllestit el projecte de rodatge d'un film sobre el *Mecanoscrit del segon origen*. I també un record a Constantino Romero, la veu inoblidable de tants personatges de la ciència-ficció en format audiovisual. I encara un altre comiat recent, el de Ray Harryhausen, el geni dels efectes especials.

També commemorem el centenari de Miquel Figuerola i Aldrofeu (1861-1913), un dels autors visionaris que a les acaballes del segle XIX fornien de textos d'aventures siderals els escenaris barcelonins. I, en l'any del centenari de la publicació de les Normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, també comentem una de les obres més furibundament antifabrianes, *El purgatori del bibliòfil* (1920) de Ramon Miquel i Planas, que explícitament la va subtítular "novel·la fantàstica" i en uns quants capítols utilitza un argument de la naixent ciència-ficció per a il·lustrar les seves idees.

Un degoteig de noms propis que, afegits als dels autors de les obres recents que esmentem als apartats de ressenyes, incansablement van assaonant el terreny de la ciència-ficció. Un degoteig al qual volem afegir també aquest butlletí: només un esquitx, però amb el convenciment que, com en tots els projectes col·lectius, moltes gotes fan bassal.

HOMENATGE

Els fermes noranta anys de Josep Vallverdú i el seu Passeig d'aniversari

El 9 de juliol Josep Vallverdú farà noranta anys. Per homenatjar com cal la seva llarga vida i la seva densa obra literària -que abasta gairebé tots els gèneres, poesia inclosa, amb més de cinc mil pàgines publicades, premis i una llarga tirallonga de distincions de tota mena, que inclouen el títol de doctor *honoris causa* per la Universitat de Lleida i el Premi

d'Honor de les Lletres Catalanes-, aquest any el reconegut escriptor fa un esplèndid Passeig d'aniversari, impulsat per l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI), que s'inicià a Lleida, amb gran calidesa, i seguí a Barcelona, a l'Institut d'Estudis Catalans, d'on ell és membre de la secció filològica, i després a Tarragona, Girona i altres ciutats i també a la Franja, i fins i tot anirà a l'Alguer, una ciutat que tant estima i que ha visitat més d'una vegada i on té força amics.

Josep Vallverdú és amable, somrient, d'aspecte anglès, professoral, amb el seu llacet característic. Docent, narrador, articulista, assagista, traductor i poeta. Es va estrenar com a poeta el 16 de febrer de 2010 a l'Aula Magna de l'IEI, de Lleida, amb el poemari *De signe cranc*, com el seu signe del zodíac. Ho comento perquè abans, molt abans, ja ens havia fet tastar a la Isabel, la seva muller, a la Maria Masana i a mi els seus poemes quan els havíem visitat a la seva bella casa de l'Espluga de

Francolí, amb jardí i hort, anomenada ca L'Eloi (com el seu fill). Vallverdú és tan prolífic que a vegades presenta els llibres de dos en dos. Fent parella amb *De signe cranc* va néixer *Ciutadà S/N*. I el mes de febrer de l'any 2012 va presentar a l'IEI *Bestiolarí*, un poemari amb belles il·lustracions, irònic, juganer i musical.

En el volum III de la seva Obra completa: *El vent de la fantasia* (1996), Vallverdú aplega quatre llibres: *Els inventors de fantasmes*, *Les vacances del rellotge*, *Els convidats del bosc* i *Nàufrags a l'espai*.

Nàufrags a l'espai narra la història de l'Ada, en Beni, la Cília i en Deodat, que són els tripulants de l'expedició al planeta Hebe, semblant a la Terra. Per a fer el viatge els desintegren molecularment i en arribar vuit mesos després al seu destí els reintegren. Però tenen la mala sort que el mòdul s'esclafa en arribar a Hebe, fet que els impedirà el retorn a la Terra. Els habitants d'Hebe viuen a l'època neolítica. L'Ada i en Deodat moren en les primeres peripècies. En Beni i la Cília, instal·lats en un matriarcat nòmada, es queden al planeta i ensenyen els seus habitants a fondre el ferro, l'avenç de la roda, etc., i hi tindran un fill: són els llegendaris vinguts de les estrelles, que impulsen la civilització.

Aquesta història ens demostra que Josep Vallverdú també ha estat actiu de ple en el camp de la ciència-ficció, tal com la Societat catalana de ciència-ficció i fantasia li va reconèixer a les segones Jornades de ciència-ficció que es van fer a Vilanova i la Geltrú, amb l'assistència de Josep Vallverdú i altres prohoms històrics, com Sebastià Estradé, un altre jove norantí de la nostra ciència-ficció, i una prodona històrica resident a Madrid, Montserrat Julió.

L'AELC ha dedicat a Josep Vallverdú, aquest any 2013, un dels seus "Retrats", el núm. 24, com a conseqüència d'haver guanyat el premi Jaume Fuster l'any passat. Vallverdú ha hagut d'arribar a noranta anys per a rebre aquest honor.

Per acabar aquest breu homenatge transcripció del poema "Sobrotós retorn" del recull *De signe cranc* tot desitjant a l'estimat Josep Vallverdú un llarg i joiós Passeig d'aniversari.

*Esquerda un vol d'ocell
el velam de la tarda;
en un intent llunyà
fumeja una marjada.
Troten muntanya avall,
no vistes eugassades.
Sota l'avellaner
Un aire fi s'ajaça.*

*Ocell del pensament,
cristall de la paraula:
qui dels dos ha fendit
el llac de migdiada?
Ja l'estiu, al galop
proclama dolls de flames,
i amb ell fujo de mi
camí de la basarda.*

Rosa Fabregat

(A la imatge, entre Josep Albanell i Montserrat Galícia, als dos extrems, al mig els escriptors veterans homenatjats al segon Encontre de ciència-ficció, a Vilanova i la Geltrú, el 6 d'octubre de 2007: Sebastià Estradé, Josep Vallverdú, Montserrat Julió, Joaquim Carbó, Víctor Mora i Pere Verdaguer.)

COMIAT

Jack Vance (1916-2013) i "Els llenguatges de Pao"

L'octubre de 1989 em van publicar la primera ressenya d'un llibre a la revista "Escola Catalana" d'Òmnium Cultural. Es tractava d'*Els llenguatges de Pao* de Jack Vance, que s'acabava de publicar a l'editorial 3i4 de València. Deia així:

"Jack Vance va publicar el 1958 una extraordinària novel·la de ciència-ficció, que finalment ha estat traduïda al català. En la contraportada s'hi afirma: "*Els llenguatges de Pao* és la primera història de ciència-ficció que explora el camp de la sociolingüística." Sens dubte que aquest llibre és una obra mestra de la ciència-ficció, i una aportació extraordinària, intel·ligentíssima, a la Sociolingüística, però no és pas el primer llibre d'aquest gènere que aprofita aquest camp científic. Cal recordar l'obra de George Orwell, *1984*, que fou la darrera obra d'aquest escriptor i fou publicada abans de la seva mort el 1950. Per tant, Jack Vance ja devia conèixer

aquell llibre que probablement serví de base a la seva novel·la. Les reflexions que feia Orwell a propòsit de la Novolingua que volien imposar els dictadors de la seva història semblen descansar en uns mateixos pressupòsits sociolingüístics. L'obra de Vance, però, aprofundeix molt més en les implicacions sociopsicolingüístiques, i la problemàtica sociolingüística es converteix en l'eix central de l'obra.

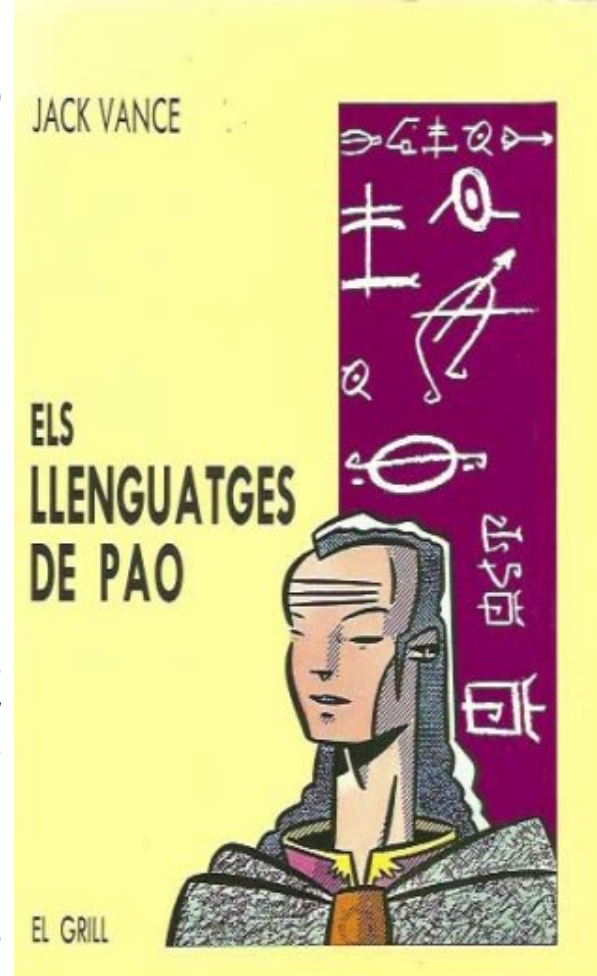
El planeta Pao és habitat per gent que no tenen un caràcter guerrer, són passius i desapassionats, dòcils; no saben el que significa lluitar. El planeta és envaït per un altre poble de mentalitat guerrera: els brums sotmeten amb deu mil homes els quinze milions de paonesos. De fet, aquests no hi van oposar cap mena de resistència, i accepten passivament de pagar els impostos que els imposen els invasors (què us recorda això?).

El dirigent d'un tercer planeta proposa al dirigent paonès un pla per alliberar-los de la invasió: amb l'objectiu de canviar de mentalitat d'aquell poble vençut, els proposa que canviïn de llengua. Per tal que sigui possible el canvi de la psicologia bàsica dels habitants de Pao, hauran d'abandonar el seu idioma passiu, un idioma "sense tensions, sense contrastats", que no els permet un desenvolupament fort de la personalitat. La nova llengua, en canvi, es basaria en el contrast i en la comparació de la força i els donaria el desig de lluitar i un caràcter guerrer. Així haurien posat les bases que els permetrien alliberar-se dels ocupants.

Aquesta idea central la desenvolupa de manera precisa, coherent i ho completa amb situacions típiques del gènere, però aprofita al màxim el paper de la llengua com a element de dominació i de lluita, com a plataforma per a aconseguir venedors i comerciants, industrials i soldats. La llengua esdevé el vehicle per a aconseguir els objectius desitjats però alhora és un poderós condicionant o un fre. En aquesta obra la política pròpiament dita és la política lingüística, la planificació lingüística, la creació d'elits molt ben preparades lingüísticament per a exercir amb èxit les seves funcions de direcció i dominació [...]."

Al final de la ressenya recomanava aleshores la novel·la com a lectura per als estudiants i per als "ensenyants que treballem en planetes on l'ocupació política i la dominació lingüística han esdevingut durant segles el nostre pa de cada dia". Vint-i-quatre anys després, i en la trista avinentesa que el 26 de maig passat va morir Jack Vance, torno a afirmar el mateix.

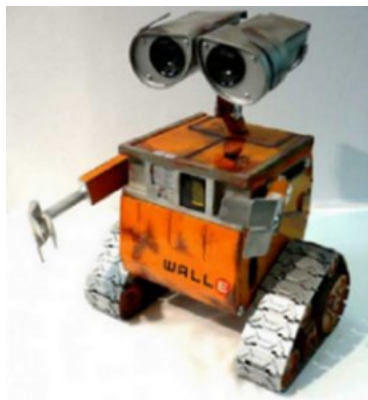
Jordi Solé i Camardons

CRÒNICA

Ciència-ficció al Congrés Mundial de Robòtica

En l'edició d'enguany de l'IEEE Conference on Robotics and Automation (ICRA'13), celebrada del 6 al 10 de maig a Karlsruhe, després de les sessions tècniques tingué lloc per primera vegada un fòrum obert al públic general centrat en la confluència de la Robòtica amb les Humanitats.

En les dues ponències inicials, els professors W. McCarty i Y. Kasai van rastrejar els orígens de l'efecte "*uncanny valley*" en la filosofia grega i en la teoria psicoanalítica. Aquest efecte descriu la resposta emocional d'una persona davant d'un robot, que resulta ser més positiva i empàtica com més antropomòrfic és el robot, fins que s'arriba a un punt en què la semblança excessiva provoca una sobtada repulsió. Així, és més fàcil empatitzar amb el robot WALL-E que amb un androide de rostre gairebé humà, que resulta inquietant i provoca rebuig.

A continuació, el cineasta G. Cimini, fundador de Wonder Room Productions, va parlar sobre tres arquetips de robot que apareixen en el cinema de ciència-ficció: el positiu (*helper*), el negatiu (*evil*) i el que respon a la màxima "jo no sóc dolent, però ells m'han arrossegat a ser-ho". Després de dirigir la pel·lícula *La città nel cel*, actualment roda *The nostalgist*, basada

El conegut dramaturg i actor **Marcel·lí Antúnez** va presentar un resum de la seva trajectòria des que fundà la companyia La Fura dels Baus fins a l'actualitat. Al final va executar una breu *performance* vestint un exosquelet que li permet controlar diversos elements de l'escenari. També va mostrar imatges d'un cap artificial articulad, que és una rèplica del seu, i un altre exosquelet mitjançant el qual el públic pot telecomandar-lo com si es tractés d'un robot de telepresència.

Fa poc que la Comissió Europea ha posat en marxa **Futurium**, una plataforma que pretén compilar les visions de futur dels ciutadans i a la qual el seu responsable, O. da Costa, va invitar tothom a contribuir. En aquest sentit, a **la meva presentació** vaig apuntar els reptes que pot plantejar-nos la creixent interacció amb robots en un futur proper. Atesa la capacitat de la ciència-ficció per a anticipar possibles escenaris, em vaig centrar en tres pel·lícules per il·lustrar les estretes relacions que es podrien establir aviat entre humans i robots.

Robot and Frank, que precisament s'acaba d'estrenar aquí (i que surt ressenyada a la secció de Cinema), narra la història d'un ancià a qui el seu fill regala un robot perquè tingui cura d'ell quan la seva memòria comença a deteriorar-se. Cal destacar que el robot actua sempre de manera força versemblant segons el comportament que li ha estat programat.

Eva tracta de les difícils relacions d'un robot amb els investigadors que li han donat vida. En lloc d'abordar el conflicte des de la perspectiva del robot, com en el cas d'*Intel·ligència Artificial* de S. Spielberg, aquí es narra des de la perspectiva de la parella humana.

A l'últim, *Surrogates* comença amb la notícia que el professor Ishiguro ha construït una rèplica de si mateix per, a continuació, mostrar una societat futura en què les persones s'estan a casa connectades a sensors i actuadors mitjançant els quals controlen els seus respectius robots de telepresència. Es justifica perquè així els humans mantenen els seus llocs de treball sense exposar-se a possibles accidents o malalties, i l'argument és portat a l'extrem que fins i tot les relacions personals es vehiculen per mitjà de les rèpliques, que a més tenen l'avantatge de poder ser múltiples i amb aparences diverses.

Tres pel·lícules, al meu parer, molt recomanables.

El debat subsegüent va girar al voltant de la possibilitat de predir l'evolució tecnològica i els seus efectes sobre la societat, i el gran paper que ha tingut i pot continuar tenint la ciència-ficció en l'anticipació de futurs possibles, ja sigui desitjables (utopies) o a evitar (distopies).

Després d'un animat intercanvi d'opinions amb interessants intervencions del públic, els professors Nakamura i Sandini van cloure la sessió expressant la seva ferma voluntat de donar continuïtat a aquesta trobada de la Robòtica amb les Humanitats, que propicia la inspiració mútua del treball acadèmic i la ficció.

Carme Torras

I Congrés internacional vernià

Des de les Societats Catalana i Hispànica Jules Verne, juntament amb la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (filial de l'IEC), s'ha organitzat el I Congrés Internacional sobre Jules Verne. L'esdeveniment tindrà lloc a Barcelona els propers 4, 5 i 6 de setembre a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, a l'antiga Casa de convalescència de l'Hospital de la Santa Creu (carrer del Carme, 47). La intenció és reunir durant aquests dies el màxim d'experts i entusiastes vernians del món per debatre i estudiar la figura i l'obra de l'escriptor francès.

El Congrés, encara que es presenta amb l'epígraf temàtic "Ciència, literatura i imaginació: Jules Verne i l'aventura del coneixement", està obert a qualsevol aportació que signifiqui una ampliació del coneixement dels temes vernians. Des de l'organització s'anima les persones interessades en la figura i l'obra de Jules Verne a participar en aquest Congrés, i a presentar propostes de treball relacionades amb la recerca i l'estudi de la vida i l'obra de Jules Verne i adreçades a promoure el coneixement sobre la persona i el llegat de l'autor, presentant i difonent el seu

significat literari, cultural, històric, tècnic, científic o qualsevol altre que pugui ser considerat adient per a la temàtica de l'esdeveniment. L'admissió de comunicacions es tancarà el 15 de juny.

Les llengües oficials del Congrés seran el català, el castellà, el francès i l'anglès. En el decurs de la trobada, es donaran quatre conferències a càrrec de sengles experts que abastaran temes vernians diversos. La inscripció dóna dret a assistir-hi, a rebre el llibre de resums de les comunicacions i el llibre final amb totes les contribucions presentades, editat per Edicions Paganel, segell editorial de la Sociedad Hispànica Jules Verne. També hi haurà la possibilitat de participar en els dinars i sopars que l'organització ha preparat per aprofundir el debat i el coneixement dels assistents. Els socis de la SCCFF, com a entitat col·laboradora, es podran beneficiar dels descomptes d'inscripció.

Trobareu tota la informació relacionada amb el Congrés a la següent pàgina web: <http://www.shjv.org/sociedad/congreso>

Bigas Luna i el "Mecanoscrit"

El passat 5 d'abril va morir, a casa seva a la Riera de Gaià, el cineasta i dissenyador Bigas Luna, autor d'una vintena de films com a director i sovint també guionista. Havia rodat en català i en castellà i també en anglès, com en el cas d'*Angoixa*, film de

terror ambientat en una hipotètica població dels Estats Units. Josep Joan Bigas Luna havia nascut a Barcelona el 19 de març de 1946. Ens dol la seva pèrdua.

Feia més de tres anys que Bigas Luna treballava en l'adaptació del *Mecanoscrit del segon origen* de Manuel de Pedrolo. Segons el productor Carles Porta, promotor del projecte amb la seva productora Antàrtida, el film estava totalment planificat i només falta començar a rodar-lo, a l'espera d'algun crèdit que tenien per signar. El film, *Segon origen*, es tirarà endavant, amb un altre director del seu equip, i serà dedicat al nét de Bigas Luna, Quim Lu.

D'altra banda, i amb vista al quarantè aniversari del *Mecanoscrit*, de 1974, l'olotina Zeba Produccions, productora audiovisual que amb TVC ha presentat documentals com "Terra Lliure, punt final", "La Crida, història d'una resposta", "La sardana, dansa nacional de Catalunya?", "El general Moragues, l'heroi oblidat", "L'operació Garzón contra l'independentisme català" i fa ben poc "Són bojós, aquests catalans!?", també prepara per a l'any vinent un documental sobre Manuel de Pedrolo i la seva obra.

Jordi de Manuel, premi Pin i Soler

El passat 4 de maig, dins la nit dels premis Ciutat de Tarragona, l'escriptor i soci de la SCCFF Jordi de Manuel va obtenir el premi Pin i Soler, dotat amb 21.000 euros i l'edició a Columna, per la novel·la de ciència-ficció *Manperel*. Està previst que la novel·la estigui publicada el setembre vinent.

Segons Jordi de Manuel, la idea de la novel·la li va venir quan va llegir la notícia que el matemàtic rus Grigori Iakovlevitx Perelman, que havia

demonstrat la conjectura de Poincaré, un problema fonamental de les matemàtiques des de 1904, quan el Congrés internacional de matemàtiques l'any 2006 li va concedir la medalla Fields, la més alta distinció en el camp de les matemàtiques, dotada amb un milió de dòlars, Perelman la va refusar "perquè tenia molta feina i no estava per orgues". "Vaig pensar que aquí hi havia una història potent", diu Jordi de Manuel. A la novel·la guardonada, el protagonista, Manperel, també és un matemàtic rus que prefereix renunciar al guardó merescut i instal·lar-se amb la seva mare i el seu fidel gos en una remota illa àrtica. Allà, el carter li porta una carta del seu pare seguida d'una sèrie d'enregistraments que l'ajudaran a comprendre per què ha estat escollit perquè desxifri els grans enigmes de l'univers. I la seva decisió pot afectar tota la humanitat.

A la fotografia, de l'ACN, veiem els guardonats: Montserrat Camps, traducció; Jordi de Manuel, novel·la, i Vicent Enric Belda, narrativa curta.

Centenari de Miquel Figuerola

L'1 de març va fer cent anys de la mort del comediògraf, poeta i prosista Miquel Figuerola i Aldrofeu. Havia nascut a Barcelona el 30 de març de 1861, i va obtenir una gran popularitat amb l'estrena d'obres còmiques i satíriques, sainets, comèdies de costums i sarsueles, com *L'any 13.000*, "fantasia còmica, lírica, burlesca i ballable en un acte i quatre quadros". Escrita entorn de 1890, "L'acció passa el 31 de desembre de l'any 12999", i a un quart de dotze de la nit la gent tem la imminència de l'arribada d'un any començat amb tretze: "Temem per nostra vida, / la mort sembla que ens crida, / pertot el pànic creix. / Volem saber dels savis / i pels seus propis llavis / si és cert que

el món fineix", i l'obra acaba amb la fi del món: "Ja s'enfonsen els carrers. Cristo! Com llamega i trona" i l'acotació descriu "Tempestat infernal, terremoto i canvi de quadro; l'aigua ha inundat la Terra i es veuen els que l'habitaven que van pujant amb aparatos aeris, etc."

Arran de la relació amb el món del teatre, Miquel Figuerola i la seva muller, la fotògrafa filipina Emília Sebastià Silva, van muntar un negoci pioner amb el nom comercial de Fialdro (acrònim de Figuerola Aldrofeu): de 1905 a 1909 van llogar un local al costat del Teatre Principal, al pla de les Comèdies o plaça del Teatre, núm. 2, a la Rambla de Barcelona, i es van dedicar a fer fotografies de teatres i d'actors, actrius i cantants i músics, que comercialitzaven en forma de postals que venien a tot l'Estat espanyol i la República francesa. Tot un pioner, Miquel Figuerola.

Harryhausen i els efectes especials

El passat 7 de maig va morir a Londres el geni dels efectes especials Ray Harryhausen. Tenia noranta-dos anys. Harryhausen, hereu i continuador dels peoners Méliès i Chomon en la tasca de traslladar l'àmbit meravellós al cinema, va decidir dedicar-se a aquest ofici colpit pel film *King Kong* (1933) amb l'efecte del simi gegant enfilat a l'Empire State, efecte que Harryhausen va emular a *El gran goril·la* (1949) i va superar amb les lluites amb extraterrestres a *La Terra contra els plats voladors* (1956), amb esquelets a *Simbad i la princesa* (1958) i amb dinosaures a *Fa un milió d'anys* (1966), entre la vintena de

films en què va exercir el seu mestratge. Harryhausen treballava amb la tècnica anomenada "stop motion", hereva del "pas de maneta" de Chomon, i ha estat l'inspirador del nou concepte d'efectes especials al cinema de ciència-ficció, que han conreat realitzadors com Spielberg, Lucas, Jackson i Cameron, entre d'altres. El 1995 Harryhausen va ser homenatjat amb el premi honorífic Màquina del Temps al festival de cinema de Sitges.

Precisament la trista notícia ha arribat quan es parla de la iniciativa d'uns quants professionals i especialistes de fer un museu dels efectes especials, que si tira endavant es podria instal·lar a l'edifici Miramar de Sitges i que partiria de la col·lecció de l'empresa DDT, de Montse Ribé i David Martí, que van obtenir l'Oscar de l'especialitat pel film *El laberinto del fauno*.

Exposició sobre Ramon Casanova i Danés

Fins al 31 d'agost podem veure al palau Robert, de Barcelona, l'exposició "Ramon Casanova i Danés, 1892-1968. El boig de l'Hispano", sobre aquest empresari, inventor, creador, innovador i personatge avançat a l'època. L'exposició s'estructura en tres aspectes clau de Ramon Casanova: la innovació i l'emprenedoria, la reconversió de l'empresa La Farga Casanova i el compromís amb Catalunya. Casanova va néixer a Campdevàrol el 1892 i va desenvolupar una intensa tasca a la seva població natal i a Ripoll fins a la guerra civil.

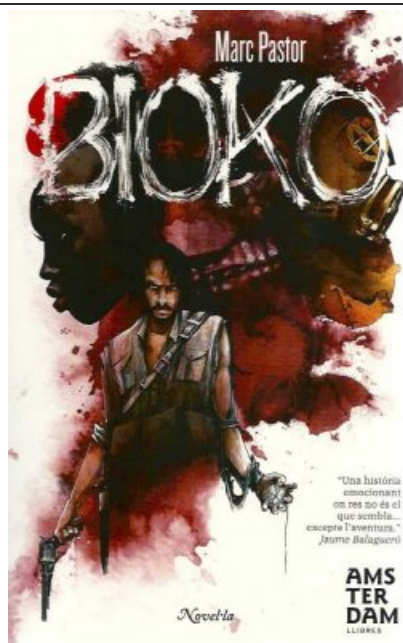
Casanova, un dels precursors dels motors de reacció, és reconegut internacionalment amb un espai d'exposició permanent al Museu de Huntsville a l'US Space and Rocket Center de la Nasa, a Alabama (Estats Units), que el considera un dels pioners de l'aeronàutica moderna perquè va construir i patentar un estatoreactor o motor de reacció el 1917, molts anys abans que els alemanys fessin servir aquest sistema de propulsió per a les seves bombes volants V-1.

Juntament amb el seu pare, Casanova i Danés va transformar la farga familiar en una metal·lúrgia moderna, una de les primeres a utilitzar la forja per estampació en la fabricació de peces per als motors Hispano Suiza i a obtenir acer inoxidable. També va ser actiu en el catalanisme polític, els esports i la literatura.

L'exposició es va presentar el gener a Ripoll, i després del palau Robert anirà al Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Terrassa, a la Casa de Cultura de Girona i a Campdevàrol.

LLIBRES

Bioko **de Marc Pastor**

"Amsterdam Llibres", Ara Llibres, Badalona, març 2013.

El nom de Marc Pastor (Barcelona, 1977) fa anys que sona entre el gran públic com a autor de novel·les d'acció, policiaques i d'aventures. Té un merescut èxit de vendes i disposa d'un públic fidel, i això és bo per a la literatura catalana i ho hauria de ser per a ell com a escriptor.

A *Bioko* Pastor presenta una novel·la d'aventures colonials, en què podem veure que la colonització espanyola d'alguns territoris africans va ser tan maldestra com la descolonització. Una aventura empeltada de trama de ciència-ficció, amb la possibilitat del viatge pel temps. I l'autor hi mostra vigor narratiu, un bon bagatge de lectures i de documentació i la voluntat de fer narrativa d'abast ample.

És evident que Pastor té dots i empena, imaginació i aptituds d'escriptor. I clarament se sent més còmode plantejant i resolent brillantment la investigació d'una intriga que justificant psicològicament uns traumes infantils. El problema és que, a *Bioko*, malgrat un plantejament enlluernador, tot plegat deixa un regust de plat a mig coure. I no solament per responsabilitat de l'autor. Per la trama, en què la història del viatge en el temps, només embastada i no prou justificada, solament és utilitzada per a resoldre la d'aventures i no desplega totes les possibilitats. I sobretot per una redacció a mig construir i una edició farcida de faltes i inadvertències de tota mena, ortogràfiques, lèxiques, sintàctiques i de coherència, que entelen qualsevol lectura gratificadora. Tot plegat fa pensar en una obra amb grans possibilitats però publicada a mig escriure.

La millor notícia fóra que d'aquí a un quant temps veiéssim publicada una edició de *Bioko* esmenada, acabada, esporgada per on convé i allargada per on calgui, i que fos la bona novel·la d'aventures i ciència-ficció que sens dubte Marc Pastor pot escriure.

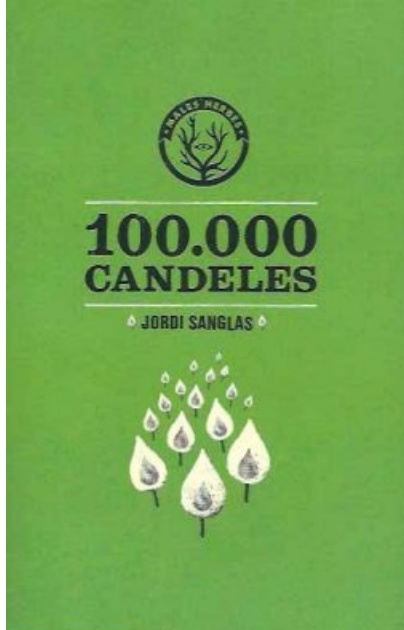
Per a qui es quedi amb ganes de saber més coses de la Guinea colonial, justament ara també ha sortit el testimoni de Joan M. Rubiés *Històries de la Guinea espanyola. Facècies colonials* (A contravent, Barcelona, maig 2013).

amj

100.000 candeles

de Jordi Sanglas

"Distorsions", 5, Editorial Males Herbes, Barcelona, març 2013.

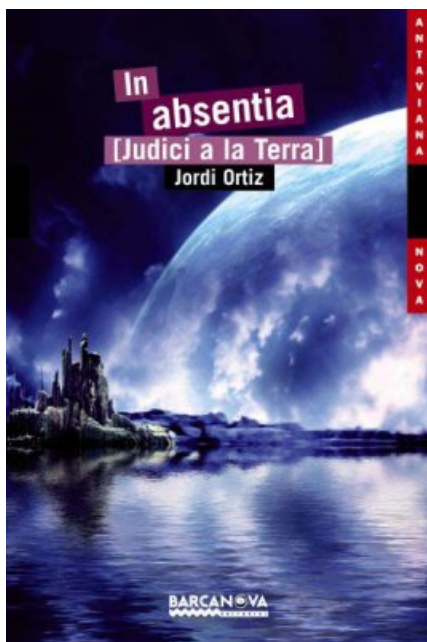

El primer llibre de la col·lecció "Distorsions" de Les Males Herbes va ser una novel·la de Kurt Vonnegut. El darrer volum, per ara, és la primera novel·la de Jordi Sanglas (Vic, 1979), escrita seguint el mestratge de Kurt Vonnegut, fins i tot amb un personatge que, entre altres noms, és anomenat Billy Pilgrim. És una bona opció triar-se els millors models, potser la millor opció que pot fer un narrador: si tries un mal model, en el cas que facis una obra ben feta, serà una mala obra ben feta. Però aquest darrer no és el cas de Vonnegut ni de Sanglas, que en aquesta obra de crisi generacional, desconcertada i desconcertant, també acusa ressons de les narracions de sexe, drogues i música de Pep Blay i de les paranoies conspiratives, amb personatges amb noms irretenibles, de les novel·les de Miquel de Palol.

Les candeles del títol no fan referència a cap celebració d'aniversari, sinó a la unitat d'intensitat lluminosa del sistema internacional, la intensitat de la llum solar damunt un metre quadrat de la superfície terrestre; i també la intensitat de la llum del flaix de la Polaroid amb què el protagonista serveix l'enigmàtica organització Vesànic. I les flames del dibuix de la coberta poden evocar l'incendi de l'escola pública de Badadura, dins un argument propi de l'Amèrica profunda traslladat a un espai irreal situat entre la plana de Vic i la Costa Brava.

Una novel·la que, més enllà del soterrat argument de ciència-ficció, amb la difusa conspiració per a dominar la Terra i fins i tot amb la suposada presència d'algun alienígena i alguna nau extraterrestre, incorpora la ciència-ficció com a cultura generacional de l'autor i dels protagonistes, amb referències a obres com *La Tierra permanece*, així, en castellà, com ens va arribar la novel·la de Stewart.

amj

In absentia (Judici a la Terra) de Jordi Ortiz

"Antaviana Nova", 185, Barcanova, Barcelona, novembre 2012.

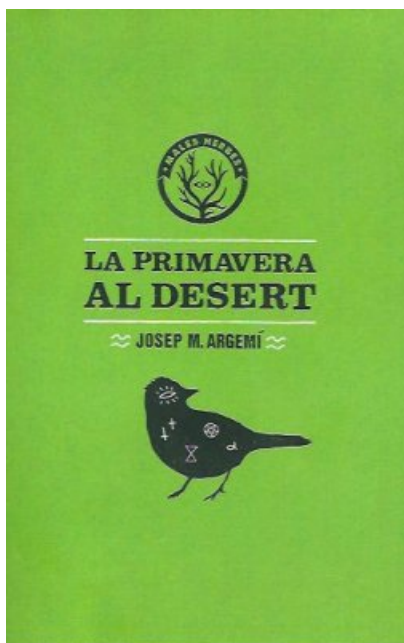
Jordi Ortiz va néixer el 1969 a Barcelona. Va publicar la seva primera novel·la el 1998. Des de llavors ha continuat escrivint amb regularitat. És l'autor de dotze novel·les. Amb *In absentia* ha guanyat el premi Mallorca de narrativa juvenil.

Fa segles que el Consell Galàctic té la Terra en el punt de mira. La conclusió d'anys d'observació és que els terrestres són una civilització violenta que evoluciona molt ràpidament. Alguns membres del Consell Galàctic temen per la seguretat de la Galàxia si els terrestres arriben a posseir els coneixements tècnics que s'han acumulat a la Federació Galàctica durant els milions d'anys d'existència de civilitzacions intel·ligents. Per aquesta raó, hi ha convocada una reunió al Cilindre. En aquesta reunió l'Assemblea decidirà el destí de la Terra. Hi ha dues possibilitats: l'admissió a la Federació o bé la

total aniquilació. Serà un judici sense la presència de l'acusat, la Terra, un judici *in absentia*. D'aquesta manera tan suggeridora arrenca la novel·la de Jordi Ortiz.

Quan comença la novel·la, Bardakul, l'ambaixador del planeta Faiffafà, es dirigeix al Cilindre a bord d'una nau espacial, i sabem que l'ambaixador és l'única esperança dels terrestres, però ignorem si serà capaç de convèncer l'Assemblea que doni una oportunitat a la Terra.

Més endavant entraran en escena dos terrestres, l'Oksana Bondarenko i en Ronald Gonzalez. L'Oksana i en Ronald són "segrestats" per Bardakul, perquè s'erigeixin en defensors de la Terra i la representin. Però les coses no són exactament com sembla de moment. I ho anirem descobrint al llarg d'una narració original i ben construïda, que ens atrapa des del primer

La primavera al desert de Josep M. Argemí

"Distorsions", 4, Editorial Males Herbes, Barcelona, gener 2013.

Des que van començar a publicar llibres, el setembre de 2012, Les Males Herbes van traient volums a un ritme difícil de seguir, i cada llibre ofereix algun interès als seguidors de la literatura fantàstica. Al primer volum d'aquest any, digne successor del de Miquel-Àngel Riera, retrobem Josep M. Argemí (Barcelona, 1965), que es va donar a conèixer el 1995 amb *La fúria dels herois*, recull de relats dins el qual hi havia "Halley", amb la desaparició d'un científic quan passava el cometa el 1910.

Al llibre d'ara, Argemí manté la mirada enrere, amb deu relats escrits a la manera dels escriptors vuitcentistes de gènere fantàstic, o de la primitiva ciència-ficció, o fins i tot, amb un pas més de rosca, a la manera dels escriptors del nou-cents que havien fet exercicis a la manera dels del vuit-cents, com Perucho o Borges. Algun lector trobarà que la perla del

volum és el conte més llarg, "L'afer dels poemes robats", un pastitx a la manera dels relats de Sherlock Holmes, i els més addictes a la ciència-ficció trobaran més estímuls en "La follia de Meyrink", amb un rellotger que revifa un mort, o "El martiri de Flàvia", bell relat que barreja Inquisició i possible intervenció extraterrestre. Entremig, tenim contes d'espiritisme ("Màgia"), de fantasmes ("Epifania") i d'immortalitat ("Walser"); d'interacció amb el món oníric ("Pàgines en blanc") i d'especulació cabalística ("La paraula secreta"), i recreacions de Casanova ("Escenes d'amor a Polònia") i dels pares del desert ("La primavera al desert"). Un interessant exercici de revisitació, "a la manera de".

amj

Ai fill, que no et regalimi la salsa! de Josep Santesmasas i Ollé

"La Miloca", 21, Arola Editors, Tarragona, gener 2013.

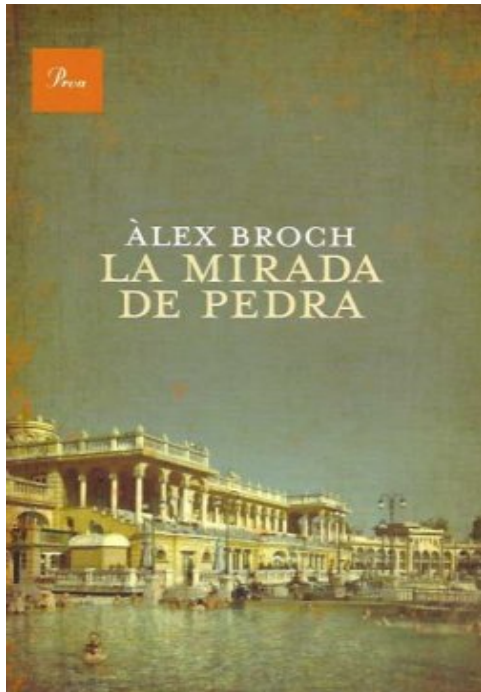
No és cap revelació d'allò que no s'hagi de dir: la contracoberta, referint-se al primer conte, ja explica que és un "somni esgarrifós mal paint la migdiada", però això no estalvia la decepció: "L'hospital", el primer conte del recull, és un bon relat terrorífic, però al final el narrador es desperta i tot se'ns revela com un malson, un recurs trampós de narrador que no gosa anar tan enllà com la seva imaginació. Però el lector farà mal fet si, decebut, abandona la lectura. Josep Santesmasas (Vila-rodona, 1951), historiador local i articulista prou conegut, demostra bons dots de narrador crític i observador de la societat, amb imaginació a partir de la realitat més quotidiana: per a entendre'ns, dins l'escola de Jesús Moncada, un mestre que tanmateix no tenia manies a fer conviure fantasmes amb el realisme més cal·ligràfic, perquè sabia i demostrava que la literatura es desplega precisament en aquell àmbit en què és possible tot allò que els condicionaments de la

realitat quotidiana impossibiliten en el dia a dia. En aquest sentit, és ben destacable el conte que dóna títol al recull de Santesmasas, una sensacional mostra d'humor negre.

Però en els contes que justifiquen que comentem aquí el llibre sí que l'autor gosa seguir la imaginació. Són el més llarg del recull, "La fi de l'Univers", una apreciable narració de ciència-ficció en què en un futur en què s'han resolt els problemes energètics i de conservació artificial de vida un astronauta navega fins al límit final de l'Univers, als confins del no-res, i s'enfronta al dubte si té objecte un viatge de tornada per a donar notícia de la descoberta a una humanitat futura amb la qual

té poc a veure. I també "L'hivernador simfònic", amb una cabina per a mantenir frescos i saludables els vells a casa mentre els fills són fora i no se'n poden ocupar.

amj

La mirada de pedra d'Àlex Broch

"A tot vent", 588, Edicions Proa, Barcelona, març 2013.

El reconegut crític, teòric i historiador de la literatura, i també editor, Àlex Broch (Barcelona, 1947) ha aplegat en un volum els contes que ha anat publicant força regularment als reculls que generen les Trobades d'Escriptors als Pirineus, promogudes des de 1994 pel Consell Cultural de les Valls d'Àneu, amb Ferran Rella al capdavant. Les trobades, posteriorment amb la participació del Grup d'Estudis de llengua i literatura de Ponent de la Universitat de Lleida, dirigit per Ramon Sistac, que tenen lloc el darrer cap de setmana de juny, conviden cada any un grup d'escriptors d'arreu dels Països Catalans a conèixer una vall pirinenca, els quals posteriorment han d'escriure un relat que s'hi situï, i així s'ha anat generant un volum considerable de reculls.

Broch ha aplegat els relats que havia publicat als volums de l'any 2000 al 2011, a més d'un de més antic que també hi encaixava. Són, doncs, relats amb una constricció geogràfica, que en el cas de l'erudit literari n'han tingut d'altres, de tal manera que ha pogut distribuir els contes en tres apartats: La pell del personatge, entorn de la construcció de protagonistes; La literatura com a fonament, amb textos que parteixen de contextos literaris; i La frontera del possible, de transgressió de la realitat.

Del bloc central, després de contes que tenen referències en *Un enemic del poble* d'Ibsen, en *Pilar Prim* d'Oller i en els Areny-Plandolit de les novel·les andorranes de Joan Peruga, "Cita al balneari de Pandicosa" homenatja l'obra de Joan Perucho, amb la presència de l'escriptor mateix i un seu fantasma domèstic, i els tres contes del bloc següent, que hem classificat de transgressió de la realitat, entren dins el camp del meravellós i l'inexplicable: "Aigües d'enlloc", amb una dona d'aigua a l'estany de Montcortès; "El melic d'Adam", amb un inici de conte extraordinari: "Quan anava a deixar la meva ombra en el penjador de l'habitació vaig veure que ja n'hi havia una altra"; i "La mirada de pedra", amb transgressió de temps i personatge, entre l'actualitat i l'època de l'Imperi romà.

amj

El dia que en Gluck va arribar a la terra de Jordi Sierra i Fabra

"L'Elefant", 17, Edicions Bromera, Alzira, març 2013.

Què es pot dir de nou de Jordi Sierra i Fabra que no sapiguem? És l'autor més prolífic del panorama literari actual, amb in comptables novel·les per a joves, i que ha conreat sense complexos i amb encert la ciència-ficció. Amb quatre-centes obres publicades i amb un fotimer de premis a les butxaques, aquest narrador nat ens demostra una vegada més que en les seves obres la quantitat no desmereix la qualitat.

Jordi Sierra i Fabra ens torna a regalar una història divertida, una història plena de complicitats i picades d'ullet que no revelarem. Afegirem que la novel·la va guanyar el XVII premi de narrativa infantil Vicent Silvestre.

El dia que en Gluck va arribar a la Terra comença quan l'Steve, un noi d'onze anys, és testimoni per atzar del robatori en una joieria. Aquest inici, més propi d'una novel·la negra,

es veurà alterat amb l'aparició d'un personatge especial, Gluck, un simpàtic extraterrestre que salva la vida a l'Steve.

I, què hi fa un extraterrestre a la Terra? Doncs resulta que en Gluck s'ha enfadat amb el seu pare i s'ha escapat de casa i del seu planeta d'origen. Arriba a la Terra, però la nau s'ha quedat sense energia i no pot tornar al seu món. Entre els dos nens, el terrícol i l'extraterrestre, s'establirà de seguida una relació d'amistat i l'Steve, un noiet despert i imaginatiu, l'ajudarà a solucionar el problema.

Però amb la visita d'en Gluck a la Terra, la vida de l'Steve farà un gir copernicà i, darrere d'ell, aquest gir afectarà moltes persones al nostre planeta. No us perdeu la novel·la si voleu saber de què es tracta aquest gran canvi.

MG

Haruki Murakami
Després del terratrèmol

Després del terratrèmol de Haruki Murakami

Empúries Narrativa

Tr. d'Albert Nolla
"Narrativa", 430, Editorial Empúries, Barcelona, febrer 2013.

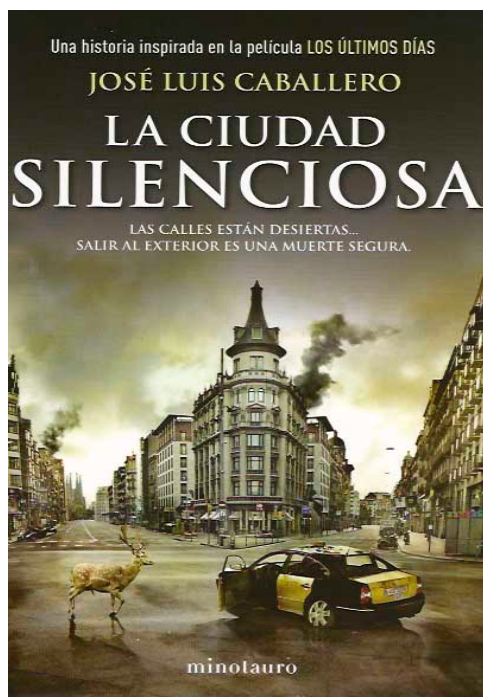
Tretze anys després que Haruki Murakami publicés al seu país aquest conjunt de narracions amb el títol al·legòric a l'intens terratrèmol de Kobe el gener de 1995 (de magnitud 6.8, de 20 segons de durada, i que causà prop de 6.500 víctimes mortals) se n'ha publicat la traducció catalana, i ho hem de celebrar perquè és un llibre singular, que voreja mons fantàstics i flirteja amb la ciència-ficció.

El recull està constituït per sis relats que tenen en comú el rerefons del sisme de Kobe. En alguns casos hi és molt present, en d'altres s'esmenta de passada, però gairebé en totes les trames es percep que la catàstrofe ha marcat algun dels protagonistes. Murakami imposa el seu estil inconfusible també a la distància curta amb històries que semblen partir de fets quotidians que sedueixen des de les primeres línies, amb

personatges sovint grisos i invisibles que van prenent forma i color a mesura que la trama s'interna en altres territoris. Ho fa sempre des de l'omnisciència i en pretèrit, i totes les narracions tenen un aire malenconiós, de vegades impregnat d'una tristesa que es pot entendre si no oblidem que l'obra es construeix a partir d'una catàstrofe que va estroncar la vida de moltes persones, encara que continuïn vives. La fantasia es fa palesa en diferents graus i en alguns casos traspassa el llindar de la ciència-ficció, com en el cas de l'extraordinari relat "En Granota salva Tokio". En altres narracions, com en "Tailàndia" o en l'excel·lent "Pastissos de mel", la fantasia permet que Murakami explori la naturalesa humana amb una senzillesa i una profunditat que colpeixen. Cada lector sabrà trobar el relat que més s'ajusti al seu gust, com sovint passa en els bons reculls de narracions.

Diuen que Haruki Murakami va tornar dels Estats Units, on aleshores vivia, al Japó sacsejat per la tragèdia. En tot cas amb *Després del terratrèmol* demostra que l'escriptor genuí pot ser capaç d'ordir relats gairebé millor que construir novel·les. Relats que estripen i posen al descobert la naturalesa humana, que en el fons és del que tracta la bona literatura.

Jordi de Manuel

La ciudad silenciosa de José Luis Caballero

"Terror Minotauro", Editorial Planeta, Barcelona, març 2013.

El periodista i novel·lista José Luis Caballero ha complert eficaçment l'encàrrec de "contar una història completament nova ambientada a l'univers de *Los últimos días*", cenyit a "una de les poques condicions que vam posar a José Luis: gens de *spoilers*", segons que expliquen Àlex i David Pastor al pròleg.

La novel·la, doncs, se situa en l'ambient del film. Arrenca amb una introducció a Islàndia, per a narrar una violenta erupció de l'Hekla, i es tanca amb un epíleg, que ens explica la situació del personatge que hem conegut a la introducció. Entremig, l'acció se situa majoritàriament a l'Hospitalet de Llobregat, al centre comercial de la Gran Via on treballen la Júlia, la xicota d'en Marc, i la seva sòcia Andrea, que al film tenia un paper episòdic i a la novel·la en té un dels principals, i també en un institut d'ensenyament a l'altra banda de l'autovia, on hi ha alguns personatges relacionats amb els que s'han quedat dins el centre comercial.

L'esclat de l'Hekla se situa al moment del desencadenament de la síndrome que impedeix la gent de sortir al carrer, però tampoc no se'ns explica que en sigui la causa. No era l'objectiu de la novel·la explicar i racionalitzar el context del film. La novel·la parteix de l'avantatge i la constricció alhora d'haver-se de situar en un context i en unes circumstàncies rigidament determinats, i a partir d'aquí desplega amb eficàcia els recursos d'una obra d'acció i supervivència, amb tots els efectes i les informacions operativament dosificats.

Fins i tot comparteix amb el film la curiositat sociolingüística dels noms en català i l'exotisme de quatre frases en la llengua del país dins una conversa en castellà, a càrrec de les dues velles que hi surten: la Mercè diu "En vol una mica?" (pàg. 126) i "No puc fer res, no puc fer res" (pàg. 259) (sembla que en realitat devia pensar "No hi puc fer res") i la Maria diu "Què sap del seu fill?" i "Té la seva botiga, no?" (pàg. 126).

amj

CINEMA

Los últimos días

Àlex Pastor i David Pastor, Estat espanyol i República francesa, 2013.

Una misteriosa malaltia mortal reclou tothom dins els edificis en una Barcelona apocalíptica. Dos homes, gairebé en tot antagònics, Marc (Quim Gutiérrez) i Enrique (José Coronado), que treballen a la mateixa empresa, s'alien a contracor per cercar enmig de la catàstrofe dues persones estimades.

El paper de Coronado és, sens dubte, el que guanya més intensitat al llarg del film, que amb un guió més acurat potser hauria fet de *Los últimos días* un nou referent del cinema catastrofista, acostant-lo a films com *Soy leyenda* (2007), *El día dels trífids* (2009, en dos episodis televisius), o *La carretera* (2009), tots basats en les novel·les d'èxit de Matheson (1954), Wyndham (1951) i McCarthy (2006), respectivament. En el cas de *Los últimos días*, en canvi, la novel·la, amb detalls argumentals obligadament diferents, sorgeix com un encàrrec simultani per a aprofitar l'embranchida del film (*La ciudad silenciosa*, ressenyada en aquest mateix butlletí).

Les escenes d'acció —la persecució al metro, la batalla campal al supermercat, l'incendi de l'Hospital del Mar o la lluita amb un animal entre els reclinatoris d'una església— són efectives i fan que es mantingui el pols narratiu. Té el seu encant veure els túnels de les línies del metro o les estacions subterrànies convertides en l'hàbitat dels habitants de la ciutat, i també adonar-se com els animals (una mica impostats) i la vegetació es van obrint pas sobre l'asfalt i el paisatge urbà.

El germans Pastor aconsegueixen travar una història ambiciosa i agosarada en què no falta la tibantor, l'acció i el ritme que ha de tenir el cinema de gènere. No és cap problema que no s'expliqui el motiu de l'agorafòbia que produeix la malaltia, fet que queda per a la imaginació de l'espectador. Cap al final, el film adquireix una certa bellesa amb nous efectes especials i una excel·lent fotografia que fan veure una ciutat inèdita, però cau en la inversemblança d'un retrobament forçat o d'una metàfora esperançadora de la gènesi d'una nova humanitat, fet que no sabem si és una coincidència o un petit homenatge dels autors a l'obra més llegida de Manuel de Pedrolo.

Jordi de Manuel

Oblivion

Joseph Kosinski, EUA, 2012.

Amb *Oblivion*, el director Joseph Kosinski ha tornat a la ciència-ficció, però canviant el món cibernètic i obscur de *Tron Legacy* per un món real, i més clar, el d'una Terra

devastada.

Som a l'any 2077. La Terra és un planeta arrasat per una invasió extraterrestre. Uns alienígenes anomenats Scavengers van destrossar la Lluna i així van alterar per complet la fesomia de la superfície terràquia. La majoria de la població mundial va ser aniquilada.

Se'ns explica que, tot i guanyar la guerra, els terrestres van haver d'emigrar a Tità, la lluna de Saturn. Del seu planeta matern, la Terra, els supervivents extreuen l'única cosa que hi queda de valor: l'aigua dels mars i els oceans. Ho fan per mitjà d'unes enormes i sofisticades plantes d'extracció que estan constantment exposades al boicot del alienígenes que encara resten al planeta.

Els drons, uns artefactes voladors armats, protegeixen dels perillosos alienígenes les plantes d'extracció d'aigua. I aquí apareix Jack Harper, que és el tècnic que supervisa i repara els drons, ajudat per la seva dona, Victòria. Tots dos viuen en

una mena de plataforma-habitacle, situada a més de mil metres d'altura, i cada matí la seva comandant i enllaç contacta amb ells per videoconferència per seguir les tasques de reparació.

Amb aquest començament engrescador la pel·lícula promet i el fet és que l'espectador gaudeix d'uns primers moments excel·lents, amb una posada en escena brillant, i amb unes imatges extraordinàries -filmades a Islàndia- que mostren una Terra després de l'Apocalipsi, i un disseny molt bo de les instal·lacions, les naus i els ginys voladors.

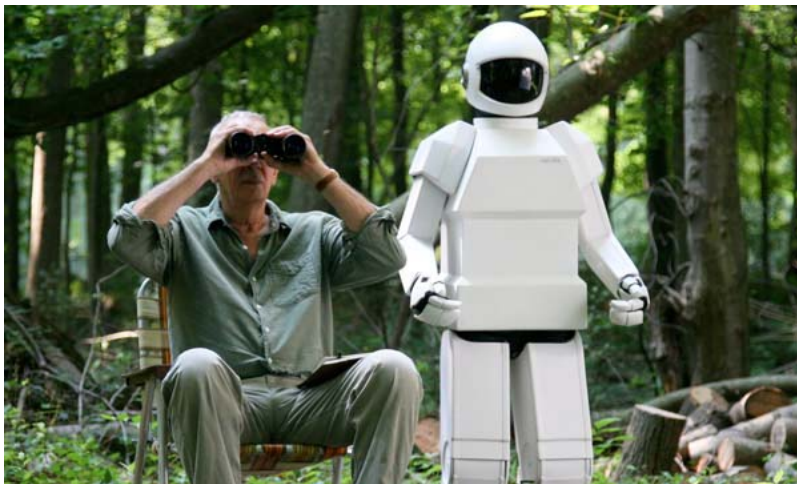
Però de mica en mica es van frustrant les esperances de l'espectador, i és que, malgrat els encerts apuntats abans, Oblivion acaba sent una pel·lícula de ciència-ficció més aviat decebedora. La llista de desencerts comença amb un guió que ben aviat fa aigües pertot arreu, l'acció costa de seguir si no és que has decidit prescindir de la coherència. Els girs que busquen sorprendre ho aconsegueixen al preu de llacunes i buits, de solucions infantils i de preguntes que no respon ningú.

La pel·lícula està protagonitzada per un Tom Cruise que difícilment abandona la pantalla ni el primer pla, en un exercici de narcisisme excessiu. Completa el repartiment una estàtica i inexpressiva Kurilenko i un malaguanyat Morgan Freeman que té una intervenció que podríem catalogar de fugaç. Potser de tot plegat se salva Andrea Riseborough en el paper de Victòria, la dona de Harper en aquesta Terra devastada.

MG

Un amigo para Frank

Jack Schereier, EUA, 2012.

El director i el guionista del film *Un amigo para Frank* van declarar en una entrevista que es van interessar pel tema dels robots perquè estaven convençuts de l'impacte que tindria la robòtica en la vida quotidiana en un futur no gaire llunyà. Tot plegat els va portar a aprofundir aquest tema i més concretament a fixar-se en l'ASIMO, un prototip de robot majordom, creat per l'empresa japonesa Honda l'any 2000, que és pràcticament idèntic al robot del film. Però en l'aparença física s'acaba la semblança, perquè el robot de la pel·lícula no és un autèntic robot, sinó que es tracta d'una disfressa, i dins de la disfressa s'amaga una actriu d'un metre i mig d'alçada.

Frank, el protagonista del film, és un jubilat que viu sol. El que passa és que Frank no és un jubilat com qualsevol altre, sinó que és un antic lladre de guant blanc, un lladre de joies, retirat del seu lucratiu ofici. Relativament retirat, perquè Frank no pot oblidar del tot les seves antigues activitats.

Un bon dia el seu fill, preocupat per les freqüents pèrdues de memòria del pare, es presenta amb un regal inesperat, un robot majordom que l'ajudarà —i el controlarà. Al principi a Frank no li agrada el robot intrús, que ha arribat per ficar el nas en la seva plàcida existència. Ni tan sols li posa un nom i l'anomena, senzillament, Robot. Els seus sentiments canviaran quan descobreixi la gran facilitat que té el robot per a aprendre qualsevol cosa que se li ensenyi. Llavors Frank decideix utilitzar la destresa que demostra Robot per obrir qualsevol tipus de pany.

Aquesta pel·lícula, amb pinzellades de ciència-ficció, està ambientada en un futur molt proper al nostre present, un futur d'ara mateix. La trama és enginyosa, amb un robot quasi humà que acaba sent més l'amic i el camarada que el majordom. En resum, es tracta d'un film intel·ligent i agradable que ens emociona a estones i ens aporta motius de reflexió. No és estrany que hagi tingut diversos reconeixements internacionals, entre els quals el premi Alfred P. Sloan al festival de Sundance de 2012 i el premi del públic a Sitges 2012.

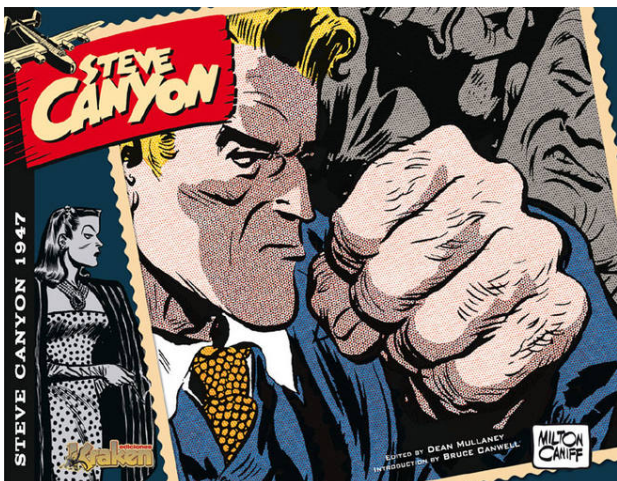
MG

Seqüències memorables

El "Sayonara baby" de *Terminator*, "les llàgrimes sota la pluja" del replicant (vegeu butlletí número 31), la impactant figura de Darth Vader, el capità J.T. Kirk de "Star Trek"..., un homenatge a la veu inoblidable del desaparegut Constantino Romero, que ens continuarà acompanyant.

CÒMIC

Steve Canyon

Milton Caniff, EUA, 1947.

Ediciones Kraken, Madrid, maig 2013.

Confesso que desconeixia del tot Ediciones Kraken, una editorial amb seu a Madrid (<http://www.edicioneskraken.com>) que té en el seu haver un excel·lent conjunt de còmics.

D'algunes de les seves sèries, en parlarem en propers butlletins. Ara, però, crec que val la pena dedicar la nostra atenció al primer volum de Steve Canyon, que acaba de sortir el mes de maig. No es tracta ni de ciència-ficció ni de fantasia (en el suposat cas que acceptem que no és fantasia tot el que surt de la ment del seu creador), però sí d'una de les millors sèries de la història del còmic.

Steve Canyon, que acaba de sortir el mes de maig. No es tracta ni de ciència-ficció ni de fantasia (en el suposat cas que acceptem que no és fantasia tot el que surt de la ment del seu creador), però sí d'una de les millors sèries de la història del còmic.

Steve Canyon va ser creat l'any 1947 als Estats Units pel Milton Caniff (1907-1988), un dibuixant -en aquest cas, també guionista- que va revolucionar el dibuix del còmic introduint encertadament taques negres fetes amb pinzell que contrastaven meravellosament amb el blanc del paper. Steve Canyon no és pas la primera sèrie dibuixada per Caniff. Aquest ja s'havia fet famós amb *Terry y los piratas*, començada el 1934, que va causar furor entre els soldats nord-americans durant la segona guerra mundial, no solament per l'exaltació de la manera de ser americana dels seus guions, sinó també per les bellíssimes figures femenines reflectides a les seves pàgines. Aquesta característica va ser la que va motivar els editors a demanar a Caniff dues noves sèries de tires dedicades principalment als soldats, *Burma* (1942) i *Male Calle* (1943).

Acabada la guerra, el gener de 1947 Caniff inicia la sèrie del personatge Steve Canyon, un aviador que ha de recomençar la seva vida civil i ho fa com a pilot d'una companyia privada creada aprofitant la compra del material bèl·lic desballestat. Les seves aventures el portaran a tot els racons del planeta, sempre embolicat en aventures fosques de les quals se n'haurà de sortir deixant fora de circulació els mafiosos i salvant, sempre que és possible, la noia guapa, que, indubtablement, quedarà

encisada per la gallardia, la generositat, la valentia i l'honestat de l'heroi. Malauradament, l'any 1950 Steve Canyon es torna a incorporar a l'exèrcit per combatre els rojos a la guerra de Corea. La llibertat de què havia gaudit fins en aquell moment s'acaba i la sèrie decau.

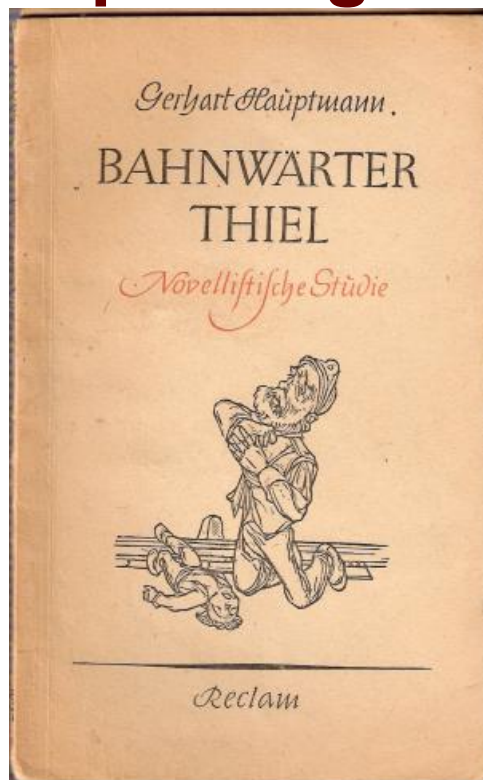
És indiscutible que la sèrie té un tuf de propaganda americana, cosa que no és estranya si es té en compte el context de guerra freda en què va aparèixer. L'entrada dels Estats Units en el conflicte havia decantat la balança en contra de l'Alemanya nazi i evitat la liquidació de les democràcies burgeses europees. No és sorprenent que els nois de mig món somiessin ser americans.

No és pas la primera vegada que *Steve Canyon* és editat en castellà. A part de la seva inclusió en revistes com "Mikey" (1935) o "S.O.S." (1951), va ser recopilat en format àlbum per Eseeve (una edició del 1988 per a col·leccionistes i de poc abast públic). L'actual edició (el primer dels quatre volums, anys 1947-1950, de què constarà) s'ha fet a partir de l'arxiu privat de Caniff restaurant les parts més danyades. Imprescindible.

Toni Segarra

TECNOCIÈNCIA EN FICCIÓ

El pobre guardabarrera Thiel

Dos anys abans que el francès Émile Zola publicés la novel·la *La bête humaine* (1890, *La bèstia humana*), el novel·lista i dramaturg alemany Gerhart Hauptmann editava la novel·la curta *Bahnwärter Thiel* (1888, *El guardabarrera Thiel*). Les dues obres tenen molt en comú: s'inscriuen en el corrent naturalista, estan protagonitzades per un ferroviari i tenen un final dramàtic. Aquestes coincidències en literatura mai no són casuals.

Tant a França com a Alemanya, el ferrocarril anava canviant el paisatge, l'economia i les mentalitats, i això era el que els escriptors del moment reflectien en les seves obres. El maquinista de *La bête humaine* condueix la seva locomotora a la línia París - Le Havre, el guardabarrera de *Bahnwärter Thiel* té el seu lloc en els boscos de Brandenburg, al sud de Berlín. L'argument de la novel·la de Zola és recordat en el nostre entorn, en gran part gràcies a les versions cinematogràfiques, la primera de les quals, per cert, va ser rodada per l'alemany Ludwig Wolff el 1920; el relat de Hauptmann, per contra, és poc conegut.

Bahnwärter Thiel narra la degradació mental del guardabarrera Thiel des del moment en què mor de part seva dona i, per no haver de deixar el seu fill Tobies a la precària atenció d'una anciana del veïnatge, es casa amb Lene, un vaquera del poble. Thiel adora secretament en la seva garita la seva primera esposa morta, alhora que brega amb Lene, que resulta ser una dona ardorosa i sexualment dominant que maltracta Tobies des del moment que pareix el seu nadó. La mort de Tobies, atropellat per una locomotora en un descuit de Lene, precipita l'ensorrament psicològic de Thiel, que, en un atac de bogeria, mata la seva dona i el seu fill.

A diferència de *La bête humaine*, *Bahnwärter Thiel* va més enllà del naturalisme i s'endinsa en el terreny del simbolisme primerenc. Altres autors realistes com Berthold Auerbach o Theodor Fontane associen també els trens que apareixen en les seves novel·les amb els mites de la tradició literària alemanya. Aquesta associació del ferrocarril amb els elements de les sagues nòrdiques, tant pel bo com pel dolent, tant per a enaltir el progrés com per a rebutjar els canvis que comporta, és una característica de la mirada literària alemanya sobre el ferrocarril en els seus primers anys.

És inevitable establir comparacions entre *Bahnwärter Thiel* i el relat "The Signal-Man" (1866, "El guardaagulles") de Charles Dickens, perquè en tots dos els ferroviaris

protagonistes tenen la mateixa ocupació i els dos acaben mentalment desequilibrats. La narració de Dickens s'endinsa en el terreny del gòtic, amb fantasma inclòs, mentre que la de Hauptmann, que va ser escrita vint anys després, ho fa en el de la psicologia de l'inconscient.

Hauptmann, com ja va fer Dickens, posa tot el seu talent a la tasca de transmetre al lector el caràcter esclau i rutinari del treball de guardabarrera.

A continuació la campana va anunciar, amb tres aguts tocs, que es van repetir, que un tren havia sortit de l'estació propera en direcció a Breslau. Sense donar cap senyal de pressa, Thiel va seguir encara una bona estona dins de la garita. Per fi va sortir a poc a poc amb la bandera i la cartutxera a la mà i es va encaminar a passos lents i com comptats per l'estret camí de sorra cap al pas a nivell, que era a unes vint passes. Les barreres les tancava i obria Thiel acuradament abans i després de cada tren, si bé rarament passava algú per aquell camí.

[...]

Per matar el temps, va decidir Thiel inspeccionar la línia tan aviat com sortís el sol. Amb una barra a la mà esquerra i una llarga clau fixa a la dreta es va posar a caminar sobre el dors d'un rail, al límit del crepuscle gris brut. Adés i ara premia amb la clau algun cargol o colpejava la juntura de ferro que unia els rails entre si.

Per què Thiel troba de seguida una segona esposa malgrat els horaris infernals i les servituds de la seva tasca, per què els personatges de *La bête humaine* també ho tenen fàcil en aquest terreny? Doncs perquè al segle XIX un ferroviari, igual que un miner, era un molt bon partit per l'estabilitat del seu treball. Ara, els ferroviaris continuen essent apetitosos.

Jordi Font-Agustí

OPINIÓ

Narrativa fantàstica contra les normes

El gener passat es va commemorar el centenari de la publicació de les Normes que, promulgades per l'Institut d'Estudis Catalans, van regularitzar el sistema ortogràfic del català. Les Normes no van ser acceptades unànimement, i un dels més repatanis hi va ser Ramon Miquel i Planas (1874-1950), continuador del negoci patern dels famosos llibres i llibretes ratllats (ara Miquelrius), escriptor, crític, traductor, erudit editor de textos antics i president de l'Institut Català del Llibre, membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, de la Cambra del Llibre i de totes les associacions de bibliòfils existents.

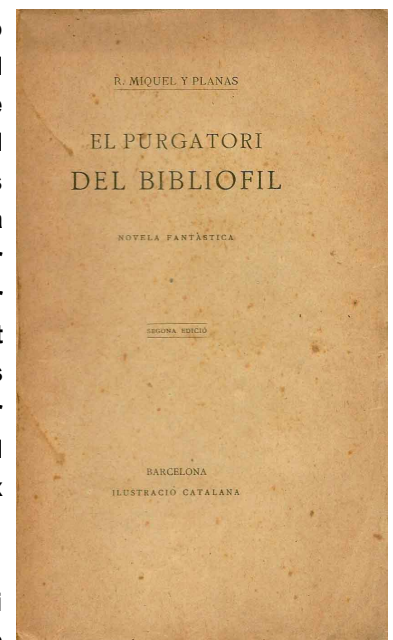
La fúria antinormativa de Miquel i Planas va originar una "novel·la fantàstica", *El purgatori del bibliòfil*, publicada a La Renaixença el 1920, amb una segona edició l'any següent a Il·lustració Catalana.

A la novel·la, el bibliòfil narrador, després d'un dia terrible en què ha vist com el corrector d'impremta, "imbuit de la flamant ortografia badalonina", li "havia convertit en *i-llatines* totes les *y-gregues*, m'havia

posat arrere *amb per ab*", destrosses fetes amb la complicitat del diari "El Clam d'Estipendia" (paròdia de "La Veu de Catalunya"), troba a casa un visitant que s'identifica com el dimoni, i que se l'enduu a fer un tomb per la ciutat. De primer el porta a la Reial Societat de Cultura: una gran biblioteca buida d'assistents, perquè tots els socis són a la sala de joc. El president li explica la divisa "subvencióna y manaràs": l'Estat els dona molt poc però fa els ulls grossos davant el joc i així la societat pot subvencionar la fira d'automòbils, el congrés de tauromàquia i la mutualitat de la premsa, amb què té totes les forces vives a favor, i a més col·loca d'ordenances els escriptors morts de gana. Després van a la biblioteca popular del districte XLII. L'ajuntament va inaugurar-la i dotar-la i no se n'ha preocupat més i ara se n'encarrega un taverner analfabet que hi fa cine, varietés i mitings dels radicals, amb què manipula el vot de les masses obreres. Havent vist com està la cultura, el bibliòfil es desmaia, i aquí comencen cinc capítols (del V al IX) que constitueixen una mena de novel·la de ciència-ficció dins la novel·la de fantasia.

El bibliòfil es desperta a la presó a Analefia, un indret envoltat de muntanyes i de mar, on no pot arribar ningú. L'han trobat adormit a la plaça i la seva arribada posa en qüestió el sistema: alguns diuen que ha arribat de la Lluna, altres el consideren un enviat celestial que anuncia la fi del món. La cosa més estranya és que entén i parla el seu idioma. El cap del Triumvirat dominant li explica que Analefia la van fundar catalans cansats de les baralles habituals i tenen prohibida l'escriptura i qualsevol representació iconogràfica. Li requisen la ploma i els papers escrits i li permeten viure-hi lliurement si explica que no és cap ésser sobrenatural i es busca una feina manual. El bibliòfil fa de sabater i es fa amic del jove militar que el custodiava a la presó i a qui ensenya l'escriptura clandestinament. El noi en transmet el coneixement a la seva enamorada, per poder-se comunicar d'amagat, i al capdavant totes les dones i tots els nois joves arriben a saber escriure i preparen una revolta contra el poder establert. Els analfabetistes ho descobreixen i s'avancen a reprimir la revolta, i el militar i el bibliòfil són condemnats a morir cremats. A la nit el dimoni rescata el bibliòfil amb el mateix avió Blériot que ha fet servir per portar-lo a Analefia.

Tornat a casa, el bibliòfil troba l'avis d'una subhasta de llibres i se n'hi va amb el dimoni. Hi ha una sàtira cruel contra els autors contemporanis fins a arribar a un lot "d'obres de literatura anormal, procedents de la llibreria del Doctor Partagàssius, metge alienista", al·lusió paròdica al psiquiatre i autor de novel·les de ciència-ficció Giné i Partagàs, lot en el qual, entre llibres i autors reals com Carner, Casellas, Gual, Junoy, Pujols, Torres-García i Salvat-Papasseit, que són escarnits, hi ha volums com "*Gerónimo Bertrán: Nouvelle théorie inédite sur la lune: son rôle est d'absorber les bolides qui, infailliblement, tomberaient sur notre Planète*", possible burla de l'astrònom i autor de ciència-ficció Camille Flammarion, o "*Novela médica del amor y la ciencia de las células, transcrita mediatamente de la imaginación al lápiz, de éste a la pluma y de ésta al papel, por Pedro Pallás*", sàtira contra Giné i Partagàs, o encara "*Pedro*

Simón Espúñez: Piedra fundamental, cuadratura del círculo, peso del globo terráqueo". El dimoni suggereix al bibliòfil que compri el lot, per fer-ne "una bibliografia dels ximples" en què podria incloure "els innumerables projectes de reformes ortogràfiques que hi hà hagut al món, qu'es per hont solen començar sempre les demències literaries". Després se'n van a Badalona, "Sèu y Metròpoli del reformisme lingüístich", a la solemne sessió de l'Institut Badaloní de la Llengua Reformada entorn del Pare Fabricí. Hi ha una sagnant sàtira contra Fabra, el seu ideari i la seva obra fins que el bibliòfil fa una intervenció encesa en contra de la reforma, partidaris i detractors s'esbatussen i el Pare Fabricí decreta que es cremin tots els llibres no normalitzats. Quan el bibliòfil torna a casa li entren a cremar els llibres antinormatius i l'apallissen. Tement morir, s'encomana a la Mare de Déu i es desperta enfebrat en mans del metge. Ha passat un tifus greu, tot ha estat un deliri. Al darrer capítol el bibliòfil fa una reflexió moral sobre la perversió dels que volen "manar sia com sia" i per a això fan "cismes polítiques y religioses, y àdhuc reformes ortogràfiques", i decideix que humilment es dedicarà a l'amor als seus llibres.

amj

RELAT

El factor tinta

Feia tres mesos que es tirava els homes que li donava la gana. Aquella molècula funcionava com una feromona sexual de primer ordre. Ni la seva mirada estràbica, ni aquell nas torçat, ni la seva rodonesa gairebé circular, només alterada per un carregament d'espatlles prominent, res d'això no era obstacle per a seduir tota aquella colla de babaus, que en ensumar el seu perfum feromònic se li rendien als peus i li servien d'amants apassionats i submisos.

Després de molts experiments, aquella tarda havia aconseguit eliminar l'única pega que encara tenia aquella molècula prodigiosa: la seva interacció amb la tinta. Ho havia descobert quan assajava amb ratolins. Aquelles femelles marcades amb un punt de tinta per diferenciar-les, en entrar en contacte amb la molècula experimentaven un sobtat envelliment que, després d'arrugar-los la pell com si fos un paper de fumar, les matava en pocs segons. Ara ja ho havia solucionat. El problema radicava en la simple modificació del pH de la solució que contenia la molècula. A partir d'ara ja no hauria de vigilar que els seus amants no duguessin cap tatuatge o resta de tinta al cos.

Allò s'havia de celebrar. Havia quedat amb en Ramon, aquell peixater de la Boqueria, aquell tros de semental, amant impetuós i cuiner de meravella. Aquell vespre es trobarien, com d'altres vegades, al piset que el "maromo" tenia al Raval. Primer soparien alguna de les delícies que el cuineret preparava i després fotrien un clau d'aquells històrics. Perquè aquella nit volia que aquell beneit l'engegués ben amunt, fins a les estrelles, per des d'allà esclafir la riallada més grossa del món. Perquè ella, la "baldufa boteruda", com li deien al laboratori, tenia la molècula del sexe en el seu poder. Ella i només ella. I mai no ho diria a ningú. Era la seva venjança personal contra tota la humanitat, contra tots aquells i aquelles que durant tant de temps l'havien humiliat amb mirades mig de menyspreu mig de fàstic en veure la fila que feia.

Era tard i no volia fer esperar en Ramon. No tenia temps per a preparar un flascó amb el nou pH. N'agafà un dels antics, segura que en Ramon, home de poca lletra i amb la parada de la Boqueria sota les noves tecnologies, mai no tenia contacte amb la mínima expressió de la tinta.

Quan en Ramon obrí la porta del seu piset i féu la primera ensumada del perfum seductor, se li abraonà al damunt menjant-se-la a petons.

-Fuig d'aquí! Primer sopem -va dir ella.

-Sí, conillet meu. Avui t'he fet una delícia.

L'agafà de la mà i la duqué a la cuina, amarada de les aromes d'un exquisit guisat acabat de fer.

-Tanca els ulls i obre la boca -digué en Ramon amb veu melosa tot acostant-li un bocinet de menja farcida.

Ella obeí.

-Deliciós! Què és això?

-T'agrada, conillet meu?

-Sí, què és?

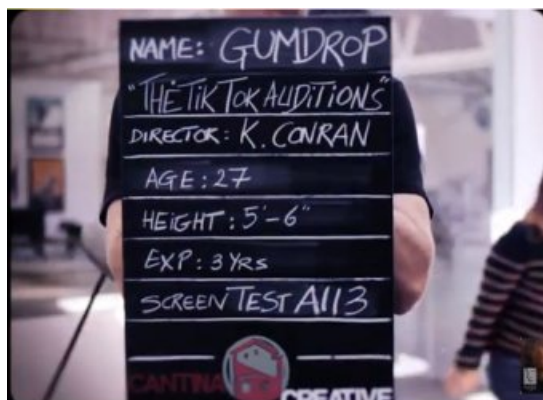
-Calamarsets en la seva tinta!

Pasqual Bernat

C(F)URTS

Quan la ficció esdevé realitat

Gumdrop, una robot que busca feina

BESTIOLES GALÀCTIQUES

del Manual de Supervivència Estel·lar d'en Jordi Gort

Els marflutans (*Simius arrogans*) són éssers que habiten amples zones del sector 57 i, tot i que disposen d'una tecnologia avançadíssima, encara conserven tradicions ancestrals que sovint condicionen dràsticament la qualitat de vida d'aquestes fascinants criatures. Una d'aquestes tradicions, si més no la més coneguda, consisteix a implantar-se durant la infantesa una llavor d'aferradora, planta ornamental nadiua del planeta Lavínia, també planeta d'origen dels marflutans. Aquesta tradició comporta que la planta brolli i creix amb les arrels aferrades al crani del marflutà.

Del Manual de Supervivència Estel·lar. Ref: 3juggt5

Recordeu que la sortida del número 38 coincidirà amb el començament de la tardor.